

Ραψωδία Α' στ. 494-612

Ενότητες

- 494-533: Δέηση Θέτιδας στον Δία και υπόσχεση Δία για δικαίωση Αχιλλέα (Όλυμπος, συμμετέχουν μόνο οι δυο τους)
- 534-537: Η είσοδος Δία στην αίθουσα του θρόνου (πρωταγωνιστεί ο Δίας και συμμετέχουν όλοι οι άλλοι θεοί).
- 537-571: Ο έντονος διάλογος Δία –Ήρας (πρωταγωνιστούν ο Δίας και η Ήρα, ενώ οι άλλοι θεοί παρακολουθούν)
- 572-595: Συμφιλιωτική παρέμβαση Ηφαίστου (κεντρικό πρόσωπο ο Ήφαιστος, σε δεύτερο πλάνο ο Δίας και η Ήρα και σε τρίτο πλάνο οι άλλοι θεοί).
- 596-612: Συμφιλιωτικό συμπόσιο θεών (πρωταγωνιστεί ο Ήφαιστος ως οινόχοος, ο Απόλλωνας με τις μούσες και συμμετέχουν όλοι οι άλλοι θεοί ως συνδαιτημόνες).

ΙΚΕΣΙΑ ΘΕΤΙΔΑΣ (494-517)

Η Ικεσία ήταν θεσμός στην Αρχαία Ελλάδα και οι ικέτες προστατεύονταν από έναν άγραφο νόμο. Προστάτης των ικετών θεωρούνταν ο Ικέσιος Δίας. Ο ικέτης είχε διαπράξει συνήθως έγκλημα ή σοβαρό αδίκημα, είχε παραβιάσει πολιτικό ή ηθικό νόμο. Για ασυλία προσέτρεχε στον βωμό ενός ναού ή στην εστία της οικίας ενός ισχυρού άνδρα. Στο χέρι του κρατούσε σύμβολο της δυστυχής του θέσης, ένα κλαδί ελιάς περιτυλιγμένο με άσπρο μαλλί προβάτου.

Η Ικεσία στην Ιλιάδα συνδέεται με το ευρύτερο θέμα του θανάτου. Ο ικέτης παρακαλά άμεσα ή έμμεσα τον άνθρωπο από τον οποίο εξαρτάται η ζωή του ή το θεό να τον βοηθήσει να αποφύγει το θάνατο.

Τυπικό σχήμα της ικεσίας στην Ιλιάδα :

➤ ΤΥΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

Στάση: Γονατίζει, ακουμπά αριστερό χέρι στα γόνατα και δεξί στην άκρη της γενειάδας.

Δομή:

- 1) προσφώνηση,
- 2) υπαινιγμός στην ευεργεσία,
- 3) αίτημα.

➤ ΔΙΝΕΙ ΕΜΦΑΣΗ:

1. Στη διπλή αδικία που έχει υποστεί ως θεά, αφού παντρεύτηκε θνητό, και ως μητέρα, αφού ο γιος της θα ζησει λίγο.
2. Στην αποκατάσταση της τιμής του γιου της και τη δικαίωσή του. (506-511 τίμησε, ατίμασε, δικαίωσε, δικαιώσουν)

➤ ΕΠΙΜΕΝΕΙ ΣΤΗΝ ΙΚΕΣΙΑ: Ο Δίας διστάζει, γι' αυτό του υπενθυμίζει την αδικία.

Συμπληρωματικά σχόλια:

- ✓ Πρόκειται για μια τυπική σκηνή ικεσίας. Αξίζει να παρατηρήσουμε ότι η θεά δεν αναφέρεται σε συγκεκριμένη βοήθεια που είχε προσφέρει κάποτε στον Δία- μόνο έναν υπαινιγμό διακρίνουμε στο λόγο της («αν κάποτε... σ' έχω ωφελήσει», στ. 504-505), που είναι σύμφωνος εξάλλου με το τυπικό της προσευχής.

- ✓ Στο σημείο αυτό μπορούμε να επισημάνουμε τη λεπτότητα, την ευγένεια και το σεβασμό της Θέτιδας προς τον Δία. Πρέπει επίσης να τονίσουμε τη θέση που έχουν στο λόγο της Θέτιδας η τιμή-δόξα (τίμησε στ. 506, τον ατίμασε στ. 507, να τον υπερδοξάσουν στ. 511) και η δικαιοσύνη (δικαίωσε στ. 509, να δικαιώσουν στ. 511).
- ✓ Μια πιθανή άρνηση του Δία δε θα ερμηνευθεί από τη Θέτιδα ως έλλειψη ευγνωμοσύνης εκ μέρους του, αλλά ως προσωπική ταπείνωση. Ίσως ο πληροφορημένος ακροατής του Ομήρου έφερνε στο μυαλό του τον παλιό μύθο σύμφωνα με τον οποίο η θαλασσινή θεά καταδικάστηκε να παντρευτεί θνητό, επειδή θα γεννούσε γιο ισχυρότερο από τον πατέρα του. Μια πρώτη ταπείνωση, λοιπόν, για τη θεά ήταν ο γάμος της με θνητό- και σαν να μην έφτανε αυτό, ο θνητός γιος της θα πέθαινε νέος. Η άρνηση επομένως του Δία θα σήμαινε μια συνεχή υποβάθμιση της Θέτιδας. Ίσως έτσι εξηγείται η εύκολη υποχώρηση του πατέρα των θεών.
- ✓ **Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΗΣ**
Στην ομηρική εποχή οι θεοί δεν ενεργούν με γνώμονα την ηθική ούτε παρουσιάζονται ως φύλακες του νόμου και υπερασπιστές του δικαίου. Όταν ο Χρύσης, πληγωμένος από την προσβλητική συμπεριφορά του Αγαμέμνονα, ζήτησε από τον Απόλλωνα να σκορπίσει θανατικό στους Αχαιούς, δεν επικαλέστηκε την **αδικία** που έγινε σε βάρος του, αλλά τη **συνολική προσφορά του στον θεό**. Έτσι και ο Αχιλλέας που ζητάει μέσω της Θέτιδας από το Δία να φέρει καταστροφή στους Αχαιούς, δεν προβάλλει κανέναν ηθικό κανόνα και το αίτημα του δε στηρίζεται στο δίκιο του. Αυτό που θα ζητήσει η Θέτιδα από το Δία είναι να της ξεπληρώσει μια παλιά μεγάλη υποχρέωση του, την αποτελεσματική βοήθεια που του πρόσφερε κάποτε, όταν ο αρχηγός των θεών είχε βρεθεί σε πολύ δύσκολη θέση. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι στις σχέσεις ανθρώπων και θεών (αλλά και στις μεταξύ των θεών σχέσεις), ισχύει η αρχή της προσφοράς και της ανταπόδοσης, η οποία δημιουργεί υποχρεώσεις και στα δύο μέρη και παραπέμπει σε συμφεροντολογική συναλλαγή.

ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗ ΔΙΑ (518-531):

- Το δίλημμα του Δία: από τη μια είναι η υποχρέωση που έχει απέναντι στη Θέτιδα και από την άλλη ο φόβος για τις αντιδράσεις της Ήρας που προστατεύει τους Αχαιούς και ζηλεύει τη Θέτιδα. Τελικά συγκατανεύει με το κεφάλι (σείστηκε ο Όλυμπος: υπερφυσικό στοιχείο), για να μη νιώσει η Θέτιδα ακόμα πιο μειωμένη ως θεά.

Συμπληρωματικά σχόλια:

- ✓ στ. 535-536: το μεγαλείο που αποδίδει η έκφραση δεν αποκαλύπτει μόνο το σεβασμό των άλλων θεών απέναντι στον Δία, αλλά και τονίζει την αυστηρή ιεραρχική τάξη που ίσχυε στον κόσμο των θεών, ανάλογη με αυτήν που ίσχυε στην ομηρική κοινωνία.

ΠΡΩΤΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΗΡΑΣ ΜΕ ΣΥΓΚΡΑΤΗΜΕΝΗ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ (537-544):

Η Ήρα καχύποπτη, ζηλιάρα, κατασκοπεύει τον Δία. Αρχικά του μιλάει πειραχτικά. Ωστόσο, είναι φανερό η εριστική της διάθεση, εκφράζει παράπονα και κατηγορίες (δολιότητα, πανουργία). Μιλά με διπλωματικό και ίσως υποκριτικό τρόπο (προσποιείται ότι δεν ξέρει ποια θεά συνάντησε ο Δίας).

ΠΡΩΤΗ ΝΗΦΑΛΙΑ -ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΔΙΑ (546-551)

Ο Δίας προσπαθεί να συγκρατηθεί και να φανεί ήρεμος με ήπιους τόνους και ευγενικά. Επειδή δεν μπορεί να διαψεύσει την Ήρα, επικαλείται το δικαίωμά του να κρατά για τον εαυτό του κάποιες σκέψεις. Τέλος, για να την κολακεύσει, της τονίζει ότι πρώτη θα μαθαίνει όσα πρέπει να γίνουν γνωστά.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΗΡΑΣ ΜΕ ΘΑΡΡΟΣ (553-560):

- 1) ΔΙΑΒΕΒΑΙΩΣΗ: καλόβολη και ανεκτική δεν του υποβάλλει ερωτήσεις (η πραγματικότητα, βέβαια, την διαψεύδει).
- 2) ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ: λέει ανοιχτά και απερίφραστα ότι είδε τη Θέτιδα να τον ικετεύει.
- 3) ΥΠΟΨΙΕΣ – ΦΟΒΟΙ: Φοβάται μήπως η Θέτιδα παρασύρει τον Δία και χάνουν οι Αχαιοί. Τονίζει πως στόχος της είναι να προστατέψει τον Δία που πάντα ήταν με το μέρος των Αχαιών. Στην πραγματικότητα, αυτό θα δυσκόλευε τη θέση της ίδιας η οποία προστατεύει και κάνει τα πάντα για τους Αχαιούς.

Συμπληρωματικά σχόλια:

- ✓ στ. 553: το έντονα απαγορευτικό ύφος του Δία (στ. 550) προκαλεί το ξέσπασμα της Ήρας και έτσι η ένταση της σκηνής βαθμιαία ανεβαίνει. Το παράπονο των πρώτων λόγων της Ήρας γίνεται ανοιχτή κατηγορία εναντίον του Δία (στ. 553).
- ✓ στ. 559-560: ακούγεται η «βουλή» του Δία ως υποψία την οποία απεύχεται η Ήρα, που προστάτευε πάντα τους Αχαιούς και μισούσε θανάσιμα τους Τρώες, επιθυμώντας την ολοσχερή καταστροφή τους.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΠΕΙΛΗΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΥΤΑΡΧΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΔΙΑ (562-568)

Η Ήρα έβγαλε τον Δία από τα όρια αυτοσυγκράτησης. Τώρα ορθώνεται ένας πανίσχυρος θεός, αυταρχικός και απειλητικός. Την κατηγορεί για καχυποψία, που του προκαλεί το μίσος, επιβεβαιώνει το φόβο της λέγοντας ότι θα κάνει ό, τι του αρέσει, της υποδεικνύει τη σιωπή και την υποταγή απειλώντας τη με ξυλοκόπημα.

Ο Δίας βρίσκεται σε αδιέξοδο αφού δεν μπορεί να τη διαψεύσει και από ψύχραιμη άμυνα περνάει στην επίθεση με όπλα τη σωματική δύναμη ως άνδρας και την παντοδυναμία ως θεός. Κάνει δηλαδή επίδειξη δύναμης.

Η απειλή του ξυλοδαρμού δίνει γραφικότητα στη σκηνή, αλλά δείχνει και τον ρόλο του Δία: αυταρχικός μονάρχης που τον τρέμουν ακόμα και οι θεοί, αλλά και αυταρχικός σύζυγος που απαιτεί συμμόρφωση.

Η ΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΘΕΩΝ ΚΑΙ Η ΠΛΟΚΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Η πορεία των γεγονότων τώρα θα αλλάξει. Από εδώ και πέρα οι θεοί σύζυγοι θα είναι αντίπαλοι. Φαίνεται η ιεραρχία στη ζωή των ολύμπιων θεών.

ΣΥΜΦΙΛΙΩΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΗΦΑΙΣΤΟΥ (574-595):

Ο Ήφαιστος παίζει τον ρόλο του διαμεσολαβητή. Και με λεπτούς χειρισμούς επαναφέρει τους θεούς στη μακαριότητά τους.

Α) Επιπλήττει με διακριτικότητα και τους δύο θεούς-γονείς που μαλώνουν και ταράζουν τη χαρά του θεϊκού γεύματος.

Β) Συμβουλεύει τη μητέρα του (να μη χαλά την καρδιά του πατέρα, να τον καλοπιάνει και να κάνει υπομονή).

Γ) Υπενθυμίζει τι έπαθε ο ίδιος από τον Δία στο παρελθόν (αναδρομική αφήγηση επιβράδυνση)

Είναι εύρημα του ποιητή το ότι ο Δίας πέταξε τον Ήφαιστο από τον Όλυμπο. Στην πραγματικότητα η Ήρα τον είχε πετάξει επειδή ντρεπόταν γι' αυτόν, μιας και γεννήθηκε κουτσός.

ΚΩΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΤΟΝ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΗΦΑΙΣΤΟΥ

Η μικρή παρέκβαση με το προσωπικό του παράδειγμα, χαλαρώνει την ένταση της ατμόσφαιρας και φέρνει την εύθυμη διάθεση στο τραπέζι των θεών.

Το κωμικό στοιχείο το περιέχουν οι δύο κινητικές εικόνες (του Δία που εκσφενδονίζει τον γιο του και του Ηφαίστου που διαγράφει τον ουρανό).

Κωμική είναι και η εικόνα του Ήφαιστου ως οινόχου, γιατί δεν ταιριάζει σε έναν θεό να κάνει τον υπηρέτη. Επίσης πρέπει να ήταν αστείο και το βάδισμά του (αφού είναι κουτσός).

ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Σήμερα αντιμετωπίζονται με σεβασμό από την πολιτεία και την κοινωνία και θεσπίζονται νόμοι για τα δικαιώματά τους. Σε άλλες εποχές (και στην ομηρική) αντιμετωπίζονταν περιφρονητικά, περιπαικτικά και ειρωνικά και χρησιμοποιούνταν για αυτά προσβλητικοί χαρακτηρισμοί.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΗΦΑΙΣΤΟΥ

Αποκαταστάθηκε η μακαριότητα (ευτυχία των θεών). Η χαλάρωση επισφραγίστηκε με το χαρούμενο συμπόσιο. Άρα η ανεμελιά και η μακαριότητα είναι πάγια (σταθερή) για τους θεούς.

ΣΤΑΣΗ ΗΦΑΙΣΤΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΝ ΔΙΑ

Δεν τολμά να του μιλήσει, τον κολακεύει, φοβάται την οργή του, αναγνωρίζει την παντοδυναμία του, αναγνωρίζει το δικαίωμά του να φέρεται με βία, και την υποχρέωση των άλλων να τον υπομένουν. Πρόκειται για στάση υποταγής.

Επιπλέον ο Ήφαιστος δείχνει ότι δεν αξίζει οι θεοί να ασχολούνται με τα ανθρώπινα θέματα.

 **ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΑ –ΑΧΙΛΛΕΑ
(ΚΟΣΜΟΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ) ΚΑΙ ΔΙΑ –ΗΡΑΣ (ΚΟΣΜΟΣ ΘΕΩΝ)**

ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΙ	ΘΕΟΙ
Ικεσία Χρύση στον Αγαμέμνονα	Ικεσία Θέτιδας στον Δία
Συγκρούονται δύο ισχυροί (Αγαμέμνονας-Αχιλλέας)	Συγκρούονται δύο ισχυροί (Δίας-Ήρα)
Οι Αχαιοί έμειναν αμέτοχοι στη σύγκρουση, από φόβο.	Οι άλλοι θεοί αν και πικράθηκαν έμειναν κι αυτοί αμέτοχοι από φόβο.
Οι ανώτεροι επικρατούν και οι κατώτεροι υποχωρούν.	Οι ανώτεροι επικρατούν και οι κατώτεροι υποχωρούν.
Κεντρικό θέμα η τιμή.	Κεντρικό θέμα η τιμή.
Μεσολαβητής ο Νέστορας	Μεσολαβητής ο Ήφαιστος.

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΙ	ΘΕΟΙ
Συνέλευση ύστερα από πρόταση του Αχιλλέα.	Συνηθισμένη συνεστίαση θεών.
Ο Αχιλλέας ορθώνει το ανάστημά του στην εξουσία του Αγαμέμνονα	Η Ήρα υποτάσσεται στην εξουσία του Δία.
Οι θνητοί συγκρούονται για δικές τους υποθέσεις.	Οι θεοί συγκρούονται για υποθέσεις των ανθρώπων.
Η σύγκρουση τελείωσε με οριστική διάσταση των πρωταγωνιστών	Η σύγκρουση τελείωσε με την αποκατάσταση της γαλήνης.
Η παρέμβαση του Νέστορα δεν ήταν αποτελεσματική.	Η παρέμβαση του Ηφαίστου ήταν αποτελεσματική
Η σύγκρουση των θνητών είχε μεγάλη διάρκεια	Σύγκρουση των θεώνήταν σύντομη

 Ο ΑΝΘΡΩΠΟΜΟΡΦΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΘΕΩΝ

Ομοιότητες	θεών	και	ανθρώπων
➤ Οι θεοί διοικούνται όπως οι άνθρωποι της ομηρικής εποχής: κάποιος ασκεί την εξουσία αυταρχικά και οι άλλοι υποτάσσονται σ' αυτόν. ➤ Σέβονται τους ιεραρχικά ανωτέρους τους (εμπρός εις τον πατέρα όλοι θεοί σηκώθηκαν) ➤ Και οι θεοί συγκεντρώνονται γύρω από κοινά τραπέζια, συζητούν, σκέφτονται κτλ.			

- Έχουν και οι θεοί συναισθηματικό κόσμο: ζηλεύουν, εκνευρίζονται, οργίζονται, φοβούνται, στενοχωριούνται, χαίρονται, έχουν και οι θεοί αδυναμίες και κακίες σαν εκείνες των ανθρώπων: καβγαδίζουν, γίνονται καχύποπτοι, απειλούν, χειροδικούν.
- Οι θεοί δεν είναι παντογνώστες, όπως και οι άνθρωποι (η Ήρα, αν και θεά, δε γνωρίζει τους στοχασμούς του Δία).
- Ο συζυγικός τους βίος είναι όπως εκείνος των ανθρώπων: τα αντρώγυνα δε ζουν πάντοτε αρμονικά, οι γυναίκες υποπτεύονται τους άντρες τους και τους κάνουν συζυγικές σκηνές, ενώ εκείνοι συμπεριφέρονται σ' αυτές αυταρχικά, φτάνοντας ως το βίαιο ξυλοδαρμό.
- Έχουν και οι θεοί ανάγκη από πιστό.

Διαφορές των θεών από τους ανθρώπους

- Οι θεοί ζουν μέσα στην ευδαιμονία, ανέμελοι, απαλλαγμένοι από βιοτικές μέριμνες (η απασχόληση τους με τις έγνοιες των ανθρώπων δεν τους βγάζει για πολύ από την ευδαιμονία τους).
- Έχουν υπερφυσικές ικανότητες,
- Οι θεοί δεν πίνουν νερό ή κρασί παρά μόνο νέκταρ.

Πηγές:

1. <https://filologeia.wordpress.com/>
2. <https://blogs.sch.gr/vragkousi/2018/01/10/%CE%B1-494-612-%CF%83%CE%BA%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CF%83-%CE%B1%CF%80%CE%BF-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%BF%CE%BB%CF%85%CE%BC%CF%80%CE%BF/>